

7. 1. 2014

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Mezinárodní únosy dětí aneb pojem „obvyklé bydliště“ dítěte

Česká republika není jedinou zemí, která se zejména v posledních deseti letech potýká s problematikou takzvaných mezinárodních únosů dětí. Stěžejní právní normou řešící danou oblast je mezinárodní Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí přijatá dne 25.10.1980 v Haagu, která je obecně nazývána jako Haagská úmluva (dále jen „Úmluva“). K Úmluvě se přihlásila Česká a Slovenská Federativní Republika podepsáním Úmluvy dne 28.12.1992 v Haagu. Česká republika po svém vzniku oznámila vládě Nizozemského království, deponitáři Úmluvy, že se jako nástupnický stát ČSFR považuje za signatářský stát Úmluvy. Česká republika Úmluvu ratifikovala a Úmluva vstoupila pro český stát v platnost dnem 1.3.1998.

Rödl & Partner

Přestože se jedná o právní úpravu, která není novinkou, vyskytly se v České republice četné případy takzvaných mezinárodních únosů dětí, jimiž byla překvapena nejen laická, ale i odborná veřejnost. Řada případů protiprávního přemístění dětí jak do České republiky, tak z České republiky do zahraničí byla medializována, což na druhou stranu napomohlo zvýšení právního vědomí v této oblasti. Z nevědomosti a neinformovanosti se totiž vyskytly i případy, že zastupitelský úřad ČR nesprávně poučil českou občanku o jejích právech a doporučil jí urychleně opustit zemi, ve které s dítětem pobývala a přemístit se do České republiky. Tato nesprávná rada měla za následek několikaletý soudní spor, který se dostal až k Nejvyššímu soudu České republiky. Otec dítěte se totiž dožadoval navrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště, což matka dítěte odmítala a podala proti rozsudku odvolacího soudu, který otci vyhověl, dovolání k Nejvyššímu soudu České republiky. Nejvyšší soud České republiky po zvážení všech okolností případů zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc vrátil zpět okresnímu soudu. Po několikaletém soudním řízení bylo rozhodnuto o zamítnutí žaloby o navrácení s odůvodněním, že přemístění dítěte není po tak dlouhé době v jeho zájmu a mohlo by mu způsobit fyzickou i psychickou újmu.

V médiích byla zveřejněna řada brutálních zásahů spočívajících v odebrání dětí a jejich deportaci do místa obvyklého bydliště, ze kterého byly jedním z rodičů neoprávněně odvezeny. Záběry těchto nepřiměřených zásahů, kterými byly děti velmi traumatizovány a fotografie dokládající zoufalství rodičů, šokovaly veřejnost. Až na základě medializace případů se začaly kompetentní orgány zabývat řešením jednotlivých kauz, ale i přijetím preventivních opatření a právními aspekty se začala hlouběji zabývat i odborná veřejnost. Byla vytvořena expertní skupina při Ministerstvu práce a sociálních věcí, která úzce spolupracovala s Úřadem pro mezinárodně právní ochranu dětí, v jehož vedení bylo nutné opakovaně přijmout personální změny. Do řešení vzniklých problémů, ale i osvětové činnosti se zapojilo Ministerstvo spravedlnosti a Veřejný ochránce práv. O problematice se diskutovalo na půdě Parlamentu České republiky a řešila ji řada neziskových organizací, na které se postižení rodiče nejvíce obraceli. V návaznosti na to došlo i ke změně právní úpravy spočívající v odstranění dvoukolejnosti úlohy Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí a zamezení protahování

takzvaného návratového řízení prostřednictvím podání dovolání k Nejvyššímu soudu České republiky. Byl novelizován občanský soudní řád a zrušena možnost využití institutu dovolání. Specializovaná agenda týkající se takzvaných mezinárodních únosů dětí byla koncentrována k rozhodování pro tento účel vytvořenému senátu Městského soudu v Brně. Přestože je problematika mezinárodních únosů dětí čas od času diskutována nejen v odborné literatuře, ale o jednotlivých případech pojednávají i média, nelze říci, že by těchto případů ubývalo, spíše naopak.

Úmluva je záměrně z důvodů svého dopadu a počtu signatářských států koncipována obecně, s vymezením hlavních principů. Případ od případu je specifický a je na posouzení vnitrostátního soudu, jak konkrétní kauzu vyhodnotí. Jedním z hodnotících kritérií, kterým se soud musí primárně zabývat, je stanovení místa obvyklého bydliště dítěte. Povinností soudu v takzvaném návratovém řízení, tj. za okolností, kdy se rodič dožaduje navrácení dítěte do jeho obvyklého bydliště z důvodu, že bylo porušeno jeho právo péče nebo právo styku, je rozhodnout, jaké jurisdikci případ podléhá.

Právo péče je přitom v Úmluvě vymezeno velmi široce. V pojetí českého zákona o rodině tomuto právu odpovídá institut rodičovské zodpovědnosti. **Právo péče** podle Úmluvy zahrnuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte. **Právo styku** je vymezeno jako právo odvézt dítě na omezenou dobu do jiného místa, než je obvyklé bydliště. Současně je třeba zdůraznit, že návratovým řízením není predikováno, komu bude dítě svěřeno do péče, nejsou posuzovány výchovné předpoklady rodičů, ale je toliko a výlučně rozhodováno, zdali bude dítě navraceno do místa obvyklého bydliště či nikoli (je určována jurisdikce soudu).

Cílem tohoto článku není analyzovat důvody, pro které soud může odmítnout navrácení dítě do jeho obvyklého bydliště a zamítnout žalobu o navrácení, ale podělit se o praktické zkušenosti. Změnou organizačního uspořádání a vymezení případů mezinárodních únosů dětí do rozhodovací činnosti Městského soudu v Brně a potažmo Krajského soudu v Brně se totiž stává nedostupnou judikatura, kterou bylo možno dříve čerpat z rozsudků Nejvyššího soudu České republiky a Ústavního soudu.

Nedávno Městský soud v Brně a posléze Krajský soud v Brně rozhodovaly případ navrácení dvouletého dítěte do Portugalska. Pro úplnost je v této souvislosti třeba poznamenat, že na daný případ doléhá i Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 Sb., o příslušnosti a uznávání rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (dále jen „Brusel II bis“).

Podstata, kterou uvedené soudy řešily, tkví v posouzení a vyložení pojmu „obvyklé bydliště“ (*habitual residence*) dítěte. Dítě se narodilo v Portugalsku, kde žilo několik týdnů po porodu do doby, než získalo potřebná očkování k získání imunity. Následně se rodiče s dítětem přemístili do Austrálie, kde byl otec dítěte pracovním zaangažován a kde pracuje a žije doposud. V průběhu času matka s dítětem pobývala střídavě v Austrálii, Portugalsku a České republice. Matka v řízení argumentovala tím, že se rodiče rozhodli rozdělit život dítěte do několika států a že místem obvyklého bydliště dítěte z důvodu jeho integrace v konkrétním věku je Česká republika. Matka zdůvodňovala, že Portugalsko navštěvovala pouze z důvodů specializovaného zdravotního zákroku a též z důvodů návštěvy prarodičů dítěte. V Austrálii pobývala s otcem dítěte pouze dočasně a z důvodů zhoršení jejich vztahů se rozhodla žít s dítětem trvale v České republice, kde má potřebné zázemí a podporu příbuzných. Doba, kterou dítě strávilo v jednotlivých zemích, byla až na drobné odchylky takřka rovnocenná.

Otec, žijící v Austrálii, se dožadoval navrácení dítěte do Portugalska, které označoval za obvyklé bydliště dítěte. Otec uváděl, že se zde dítě narodilo, má v domě jeho rodičů postýlku a osobní věci a rovněž zdůrazňoval, že je jeho pracovní pobyt v Austrálii jen dočasný.

Bez zajímavosti není argumentace státního zástupce před soudem I. stupně, který dospěl k závěru,

že z důvodu sociokulturního aspektu je místem obvyklého bydliště dítěte Portugalsko. Tento aspekt shledával v tom, že se dítě na území Portugalska podrobilo zdravotnímu zákroku, který není typický pro děti žijící v České republice. Tato skutečnost podle státního zástupce nasvědčuje vazbě dítěte na Portugalsko. Státní zástupce označil pobyt matky s dítětem v Austrálii jako dočasný, vyvolaný pracovními podmínkami otce a navrhl, aby soud I. stupně žalobě otce vyhověl a dítě navrátil do Portugalska.

Soud I. stupně přisvědčil otci, když dospěl k závěru, že se dítě narodilo v Portugalsku, bylo tam zdravotně pojištěno (*pozn. soud I. stupně zcela pominul, že dítě bylo velmi krátce po narození zdravotně pojištěno i v ČR*), mělo v Portugalsku těžiště svého života a předpoklad navázání veškerých sociálních vazeb. Pobyt v České republice soud vyhodnotil jako návštěvy rodičů matky a pobyt v Austrálii jako pobyt přechodný z důvodů pracovní angažovanosti otce. Soud I. stupně posoudil situaci, kdy se matka se souhlasem otce zdržovala v České republice, ale odmítla s ním odjet na Vánoce do Portugalska z důvodů svého rozhodnutí ukončit s ním vztah, jako protiprávní jednání učiněné v rozporu s Úmluvou. Podle soudu I. stupně bylo posledním obvyklým bydlištěm dítěte Portugalsko. Soud dospěl k tomuto závěru i přesto, že mezi rodiči dítěte bylo dohodnuto, že v Portugalsku toliko navštíví rodiče otce a poté se přemístí do Austrálie. Soud I. stupně i přes velmi nízký věk dítěte (batole), které v té době nehovořilo žádnou řečí a nerozumělo portugalsky, argumentoval tím, že dítě má v Portugalsku vytvořeny veškeré podmínky pro svůj zdárný vývoj, otec i jeho rodina má k dítěti velmi silný citový vztah a prostředí nemůže být dítěti neznámé. Za určující soud I. stupně považoval, že rodiče před narozením dítěte společně žili v Portugalsku, dítě se zde narodilo a tím zde získalo obvyklé bydliště. V návaznosti na to soud I. stupně nařídil navrácení dítěte do Portugalska.

Proti rozsudku soudu I. stupně podala matka odvolání, ve kterém upozornila, že soud I. stupně na základě předložených důkazů věc nesprávně posoudil, ignoroval argumenty matky, nevypořádal se s jejím tvrzením, přehlédl řadu rozhodných skutečností a důkazů. Matka označila za klíčové posouzení otázky obvyklého bydliště dítěte a odkázala na rozsáhlou judikaturu zabývající se touto věcí. Závěrem matka poukázala na rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie ve věci C-497/10 PBU Barbara Mercedi proti Richardu Achffovi Mercedi, který zmínil, že *„Prostředím dítěte nízkého věku je zpravidla především rodinné prostředí tvořené osobou či osobami, s nimiž dítě žije, které jej skutečně opatrují a pečují o něj. To platí a fortiori v případě, že dotyčným dítětem je kojeneček. Toto dítě nutně sdílí sociální a rodinné prostředí s blízkými osobami, na nichž je závislé. V důsledku toho v případě, ... že je kojeneček skutečně v péči matky, je třeba vyhodnotit její míru integrace v jejím sociálním a rodinném prostředí. V tomto ohledu mohou být relevantní kritéria stanovená judikaturou Soudního dvora, jako například důvody přestěhování matky dítěte do jiného členského státu, její jazykové znalosti nebo také její zeměpisný a rodinný původ.“* Matka současně upozornila na článek 13 nařízení Brusel II bis, který řeší případy, kdy není najisto postaveno, co je místem obvyklého bydliště dítěte. Z uvedeného ustanovení vyplývá, že *„v případě, že nelze zjistit obvyklé bydliště dítěte a nelze určit soudní příslušnost podle článku 12, jsou příslušné soudy členského státu, ve kterém se dítě nachází.“* Matka rovněž poukazovala na absurdnost toho, že má být dítě navráceno do Portugalska, tj. země, ve které se ani jeden z rodičů nenachází, když otec žije z důvodů zaměstnání v Austrálii a matka v České republice. Matka současně požádala odvolací soud, aby **odložil předběžnou vykonatelnost rozsudku soudu I. stupně.**

Otec záhy po vydání rozsudku soudu I. stupně podal návrh na výkon rozhodnutí navrácením dítěte, přestože si byl vědom zdravotního stavu matky, který jí znemožňoval dítě doprovodit do Portugalska a pobývat tam s ním do skončení opatrovnického řízení. Tím otec jednoznačně deklaroval, že se nezastaví před ničím, dokud nedosáhne svého cíle. Odvolací soud posoudil argumenty matky, vznesené při řízení u soudu I. stupně a v odvolání, jako důvodné a vykonatelnost rozsudku soudu I. stupně odložil. Odvolací soud uvedl obecnou premisu, že *„k odkladu vykonatelnosti rozsudku lze*

přistoupit pouze výjimečně, pokud po zvážení všech okolností konkrétního případu dospěje odvolací soud k závěru, že rozsudek soudu prvního stupně nemá být vykonán ještě předtím, než bude o odvolání rozhodnuto. Vykonatelnost rozsudku nelze odložit, pokud již došlo k navrácení dítěte.“. Odvolacímu soudu je nutno přisvědčit, že přistoupil k danému případu nesmírně zodpovědně a nařídil odvolací jednání ve velmi krátkém časovém úseku.

Odvolací soud ve zdůvodnění rozsudku uvedl, že „....pojem „obvyklé bydliště“ není v Úmluvě ani v nařízení Brusel II bis definován, ale že existuje rozsáhlá judikatura, jež je přístupná na www.incadat.com. Odvolací soud vysvětlil, že pojem obvyklého bydliště je zpravidla vykládán jako faktický pojem, nikoli závislý na právním úkonu (např. zřízení trvalého bydliště), kterým se označuje místo, kde se dítě zdržuje obvykle delší dobu, vytvoří si zde sociální vazby apod. Na druhé straně je třeba vzít zřetel, že jde (zpravidla) o místo, v němž dítě pobývalo bezprostředně před přemístěním. Za účelem rozlišení mezi obvyklým bydlištěm a pouhou dočasnou přítomností je třeba zdůraznit, že pobyt musí určitou dobu trvat, aby vyznačoval dostatečnou míru stálosti. Vždy je kladen důraz na dosažení dostatečného stupně kontinuity bydlení/pobytu dítěte v určité zemi. Dítě musí mít k určitému místu vytvořen vztah „domova“, mít zde např. svého lékaře, chodit tam do školky či školy, mít zázemí kamarádů, popř. příbuzných a ztráta takového místa pro něho musí být určitým trumatem. Prostředí dítěte nízkého věku je pak především rodinné prostředí tvořené osobou či osobami, s nimiž dítě žije, které jej skutečně opatrují a pečují o něj. V mnohých případech je těžké takové bydliště nalézt, typicky, když rodiče cestují za prací apod. Dle judikatury soudů různých členských států, které rozhodovaly ve věci mezinárodních únosů dětí, se časová určení délky pobytu nutné pro vznik „obvyklého bydliště“ liší (např. ve věci Cameron v. Cameron bylo dokonce konstatováno, že neexistuje minimální doba, po kterou je nutno v novém státě žít za účelem změny obvyklého bydliště....). Problematikou obvyklého bydliště se zabýval také Nejvyšší soud, který dospěl k závěru, že pojem „obvyklé bydliště“ podle čl. 8 odst. 1 nařízení č. 2201/2003 musí být vymezen „s ohledem na souvislosti ustanovení a cíl nařízení, zejména cíl vyplývající z dvanáctého bodu jeho odůvodnění, podle něhož jsou pravidla pro určení příslušnosti, která stanoví, formulována s ohledem na nejlepší zájem dítěte, zejména na blízkost. Pojem obvyklé bydliště musí být vykládán v tom smyslu, že toto bydliště odpovídá místu, které vykazuje určitou integraci dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí. Za tímto účelem musí být přihlédnuto zejména k trvání, pravidelnosti, podmínkám a důvodům pobytu na území členského státu a přestěhování rodiny do tohoto státu, ke státní příslušnosti dítěte, k místu a podmínkám školní docházky, k jazykovým znalostem, jakož i k rodinným a sociálním vazbám dítěte v uvedeném státě. Vnitrostátnímu soudu přísluší určit místo obvyklého bydliště dítěte s přihlédnutím ke všem konkrétním skutkovým okolnostem v každém jednotlivém případě. Kromě fyzické přítomnosti dítěte v členském státě je třeba zohlednit další skutečnosti, které mohou nasvědčovat tomu, že tato přítomnost nemá pouze dočasnou či příležitostnou povahu a že pobyt dítěte vykazuje jistou integraci v rámci sociálního a rodinného prostředí. Není však vyloučeno, že se na konci tohoto posouzení ukáže jako nemožné určit členský stát, v němž se nachází obvyklé bydliště dítěte (rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2244/2011).“.

Odvolací soud znovu posoudil veškeré důkazy a tvrzení a za rozhodné považoval následující skutečnosti. Otec dítěte získal práci v Austrálii již v době těhotenství matky, kam před narozením dítěte odcestoval. Do Portugalska se dostavil jen z důvodu porodu dítěte a znovu se vrátil do Austrálie. Jeho pobyt v Austrálii byl dlouhodobý bez časového omezení. S matkou dítěte byl otec domluven, že jej bude následovat do Austrálie poté, co dítě získá potřebnou imunitu, aby zvládl zátěž spojenou s cestováním. Pobyt matky v Portugalsku tak byl omezen jen na dobu nutnou k porodu a adaptaci dítěte na zátěž spojenou s cestováním. Jakmile dítě absolvovalo potřebná očkování, opustila matka Portugalsko. Následné cesty matky do Portugalska měly vždy konkrétní účel (návštěva příbuzných, kamarádky, absolvování zdravotního zákroku dítěte, oslava vánočních svátků apod.). Odvolací soud dospěl k závěru, že obvyklý pobyt dítěte v Portugalsku v době otcem tvrzeného

protiprávního přemístění dítěte do České republiky nebyl založen. Ukončení obvyklého pobytu dítěte v Portugalsku dokládají další skutečnosti, jako je registrace dítěte v České republice ke zdravotnímu pojištění, vystavení českého rodného listu, zajištění a absolvování lékařské péče, založení a placení stavebního spoření a pobírání peněžité pomoci v mateřství a rodičovského příspěvku matkou.

Odvolací soud rovněž zhodnotil, že pobyt matky a dítěte v Austrálii byl pouze dočasný a že úmyslem rodičů nebylo založit zde obvyklý pobyt nezletilému. Otec se ostatně v řízení nedomáhal navrácení dítěte do Austrálie, nýbrž do Portugalska, přičemž odvolací soud je vázán návrhem v návratovém řízení. Odvolací soud rovněž odmítl argument státního zástupce, že na vazbu dítěte k Portugalsku ukazuje provedený lékařský zákrok. Odvolací soud naopak zdůraznil, že tento zákrok je pro Portugalsko zcela nestandardní a netypický a ukazuje toliko na respekt k určité tradici v rodině otce, ale v žádném případě se nejedná o zákrok směřující k integraci dítěte do portugalské společnosti.

Odvolací soud tak na základě uvedených skutečností uzavřel, že obvyklé bydliště dítěte bylo rodiči založeno pouze na dobu nezbytnou k porodu a navazující dobu potřebnou k provedení očkování a stabilizaci kojence za účelem náročné cesty do Austrálie. Odjezdem matky s dítětem z Portugalska zde dítěti zaniklo obvyklé bydliště. Jelikož v době, kdy se matka rozhodla nenásledovat otce do Portugalska a sdělila mu své rozhodnutí ukončit s ním vztah, nemělo dítě obvyklé bydliště v Portugalsku, a proto se matka nemohla dopustit protiprávního jednání ve smyslu Úmluvy.

Odvolací soud dospěl k závěru, že žaloba o navrácení je nedůvodná a že obvyklým místem dítěte je Česká republika. Odvolací soud proto zrušil rozsudek soudu I. stupně a žalobu o navrácení zamítl.

JUDr. Pavlína Vondráčková,
advokátka, senior associate

[Rödl & Partner, v.o.s.](#)

Platněřská 2
110 00 Praha 1

Tel.: +420 236 163 111
Fax: +420 236 163 799
e-mail: prag@roedl.cz

Další články:

- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 36.: Doložka o mlčenlivosti](#)
- [Detekce podezřelého obchodu v kontextu hazardních her](#)
- [AI omnibus](#)